

Економіка та управління національним господарством

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-4-12>

УДК 338.124.4:[338.46:61]

JEL L51

С. А. Давимука, Л. І. Федулова

Економічна криза, обумовлена пандемією COVID-19: передбачення, прогнози, заходи пом'якшення

Розглянуто прогностичні підходи щодо можливостей появи пандемії та варіантів розвитку економіки в кризовий період. Проаналізовано офіційні урядові програми, а також практики держав світу та України щодо підтримки бізнесу та громадян, які опинилися в складній життєвій ситуації внаслідок коронавірусу. Визначено перспективні приклади (уроки) для подальшого застосування під час вибору та упровадження механізмів боротьби з економічною кризою та її наслідками.

Ключові слова: пандемія COVID-19, прогнози, урядові програми, криза економіки.

Постановка проблеми. Сьогодні в світі і в Україні триває кризова ситуація, пов'язана з пандемією COVID-19. Незважаючи то на пом'якшуючі заходи, то на жорсткі обмеження влади, пандемія все ж отримала другу хвилю і характеризується невизначеністю щодо подальшого розвитку подій і тривалості заходів карантину, що примусово обмежують економічну та споживчу активність населення, зумовлюють гальмування розвитку економічних процесів, окремих ринків і секторів. Українська економіка зіткнулася сьогодні з найсерйознішим викликом за останні двадцять років, а враховуючи, що вона закінчила 2019 р. і розпочала 2020 р. з показниками соціально-економічного розвитку, які викликали занепокоєння, сьогодні це вже відображається на характері економічних процесів і багато в чому впливає на процес бюджетування на 2021 р. Тому в поточній ситуації об'єктивна та достовірна аналітична інформація, узагальнення світового досвіду, визначення тенденцій, прогнози та їх аналіз мають важливе значення для вироблення і прийняття управлінських рішень і можуть стати інформаційною базою для розроблення стратегії і тактики виходу зі світової кризи.

Аналіз останніх досліджень. Проблемні питання, пов'язані з виникненням і розвитком кризових ситуацій у соціально-економічній сфері, обумовлених наслідками пандемії COVID-19, постійно розглядаються і аналізуються українськими експертами як на державному рівні, зокрема [1-2], так і на регіональному [3]. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку, який працює в Україні з 2006 р. як повноправний член Світової системи даних (ССД) Міжнародної наукової ради (МНР) і спеціалізується на проведенні міждисциплінарних досліджень складних систем різної природи, склав прогноз середньої фази розвитку COVID-19 [4]. Однак, з огляду на різні підходи до висвітлення подій, виникає необхідність узагальнення аналітичної інформації щодо першого етапу боротьби з коронавірусом у частині стимулювання розвитку економіки та соціальних процесів.

Мета статті – розглянути прогностичні підходи щодо можливостей появи пандемії та варіантів розвитку економіки в кризовий період; проаналізувати офіційні урядові програми та практики держав світу та України щодо підтримки бізнесу та громадян, які опинилися в складній життєвій ситуації внаслідок коронавірусу; визначити оптимальні і перспективні приклади (уроки) для

© С. А. Давимука, Л. І. Федулова, 2020.

подальшого застосування під час вибору та упровадження механізмів боротьби з економічною кризою та її наслідками.

Основні результати дослідження. Ще до оголошення пандемії COVID-19 провідні економісти різних країн не виключали можливість початку нової світової економічної кризи, обумовленої цілою низкою проблем, що постійно загострювалися. Хронологічно ці повідомлення можна подати так. У 2006 р. економісти представили модель, яка описує залежність економічного збитку від кількості смертей, викликаних серйозними епідеміями грипу. За основу було взято збиток від епідемії SARS і враховані як прямі можливі втрати від передчасної смертності і непрацездатності, так і непрямі – від зниження рівня торгівлі, паніки інвесторів і споживачів, підвищених витрат на охорону здоров'я. Крім того, враховувалася можлива відповідь влади на кшталт підвищення бюджетних витрат (за підрахунками вчених, світовий ВВП у разі катастрофічної епідемії з 142 млн загиблих може знизитися на 8-9% за рік). У 2016 р. група економістів представила іншу модель, започатковану на гіпотетичній епідемії вірусу грипу. Учені спробували обчислити вірогідність важких і помірно важких епідемій, розглянувши всі випадки з 1700 р. «Іспанка» в цій моделі знову стоїть одноосібно, як «суперепідемія». Менш масштабних епідемій, які вбили сотні тисяч і навіть мільйони людей, за 300 років було як мінімум шість. Водночас експерти враховували, що в багатих країнах втрати національного доходу від ризику підвищеної смертності вищі, ніж у бідних. Отже, хоча важкі епідемії виникають рідко, масштаби втрат від них є такими, що впливають на світову економіку протягом десятиліть. У перерахунку на кожен рік (включно з роками, коли епідемія не сталася) економісти оцінили втрати від епідемій у 0,7% світового доходу, що можна порівняти з очікуваними втратами від глобального потепління (0,2-2% доходу) [5].

У спільному звіті ВООЗ та Світового банку за 2019 р. наголошувалося, що існує реальна загроза виникнення пандемії респіраторного патогена, що швидко розвивається і є смертельно небезпечним, яка може знищити від 50 до 80 млн осіб і майже 5% світової економіки та призвести до катастрофічних наслідків, створюючи хаос і економічну нестабільність [6]. Слід звернути увагу, що засновник Microsoft Б. Гейтс у своєму виступі на TED 2015 р. (міжнародна конференція Technology, Entertainment, Design), ще за п'ять років до пандемії коронавірусу, передбачив, що світ зіткнеться з вірусом, який стане причиною глобальної катастрофи [7]. 31.12.2019 р. влада китайського Уханя поінформувала ВООЗ про спалах пневмонії невідомого походження, а 11.02.2020 р. нове коронавірусне захворювання отримало назву COVID-19. Пандемія COVID-19 приголомшила світову спільноту безпрецедентною і непередбаченою дією на суспільство та економіку, зростаючою глобальною рецесією і масовим безробіттям.

Утім, світ і так вже стояв напередодні глобальної кризи. Міністр фінансів США Л. Саммерс ще у 2018 р. зазначав, що світ знаходиться на порозі фінансової кризи, до якої не готові навіть розвинені країни. «Наслідки нового економічного спаду перевершать і значно перевищать будь-які несприятливі наслідки, пов'язані із прискоренням інфляції до рівня трохи вище двох відсотків», – говорив Саммерс, відзначаючи, що нова криза посилить популізм у всьому світі [1]. Головний економіст Moody's Analytics М. Занді 17.12.2019 р. зазначав, що головною загрозою для світової економіки є корпоративний борг китайських компаній, що все більше зростає [1].

Серед прогнозних повідомлень економістів сьогодні все частіше наводиться приклад відомого фінансиста Н. Рубіні [8], який у вересні 2019 р. в Project

Syndicate писав, що повномасштабна торгова, валютна, технологічна та холодна війна між США та Китаєм поширить нинішній спад у промисловості, торгівлі та капітальних витратах на сектор послуг і приватне споживання, що зіштовхне економіку США та інших країн світу в серйозну рецесію. Окрім того, серед причин можливої кризи було названо також військовий конфлікт між США та Іраном; обвал через жорсткий варіант Brexit сам по собі, можливо, і не викличе глобальну рецесію, але спровокує рецесію в Європі, яка потім може поширитися на інші країни, що створить ефект доміно, послабивши глобальне зростання економіки та, ймовірно, спровокувавши початок скидання ризикованих активів. Як зазначав Рубіні, боргів у світі за 10 років стало тільки більше, а інструментів для боротьби з кризою у влади США та інших розвинених країн – менше. Якщо у 2008 р. центробанки могли надрукувати гроші, купити у банків активи і у такий спосіб допомогти економіці, то в найближчі роки так не вийде: центробанки і так викупили занадто багато, нові «пом'якшення» можуть бути небезпечні для економіки та фінансових ринків. Тому нова криза може тривати довше, ніж попередня [8].

Стосовно думок експертів України, то заслуговують на увагу узагальнені економістом А. Ставицьким у [9] передумови нової глобальної кризи, що спровокували її причини, серед яких: природні катаклізми протягом декількох останніх місяців, які спричиняли втрату ресурсів і вимагали перерозподілу фінансових коштів; загострення конфліктів на Близькому Сході та інші агресії, що свідчили про намагання деяких країн переглянути зони впливу та, звичайно, принесли багато соціальних та економічних втрат та обумовили зміни в еміграційних політиках, що не могло не відобразитися на національних і регіональних економіках; провал операції ОПЕК, у результаті чого 9.03.2020 р. нафта впала до мінус 30%, вперше з 1991 р. Слід зазначити, що спад виробництва, який спостерігався у світі, давав розуміння ключовим гравцям, що видобуток нафти падає. Тому важливо було утримати баланс в умовах спаду. Домовитися про ціни світовим нафтотрейдером не вдалося і стався найбільший спад за останні 30 років. За найскромнішими оцінками, через падіння ціни на нафту Росія втрачала на день 100-150 млн дол. США. На початок 2020 р. спостерігалось певне перевиробництво продукції, що було тривожним сигналом для майбутнього розвитку світових корпорацій. Однак вважалось, що світова економіка завдяки різноманітним стимулам зможе протриматися принаймні ще один рік, а тому на незначне зниження провідних біржових індексів не звертали суттєвої уваги, а обсяги ліквідності у світі дозволили продовжити зростання аж до 19.02.2020 р.

Стосовно точності й надійності розроблених під час пандемії прогнозів, які почали завантажувати інформаційний простір, то взагалі це досить складний процес, адже деякі узагальнені результати першої хвилі епідемії коронавірусу щодо їхнього впливу на економіку почали з'являтися наприкінці першого півріччя 2020 р. Тому на початку лютого 2020 р. економісти орієнтувалися лише на епідемію недалекого минулого (давніші епізоди не підходять, тому що світова економіка на початку та в середині XX ст. була зовсім іншою). Тому за основу взяли спалах іншого коронавірусу, який викликав у 2003 р. масове захворювання атиповою пневмонією (SARS). Отже, в усіх сценаріях у лютому-березні 2020 р. прогнозисти намагалися врахувати поєднання різноспрямованих чинників (типову «матрицю» з чинників можна побачити, наприклад, у прогнозі найбільшої консалтингової компанії McKinsey) [10], більшість з яких виглядала вкрай невизначено: якою буде відповідь системи охорони здоров'я і надзвичайних ситуацій у різних країнах – як у Китаї

або менш ефективною? чи є епідемія вірусу сезонною, тобто чи зійде вона нанівець сама? як рівень летальності залежить від стану медичної системи в кожній країні та її здатності впоратися з різким збільшенням навантаження? наскільки вірогідна друга хвиля епідемії на територіях, які, впоравшись з першою, скасують обмежувальні заходи? Звичайно, сьогодні вже на деякі запитання можна отримати відповіді, проте невизначеність існує. Окремо в сценаріях розглядали можливі економічні наслідки самої епідемії і заходів з боротьби з нею, а також дієвість інструментів, які залучить влада різних країн для підтримки економіки. Більшість ефектів виявляються у вигляді різких шоків, які можуть: (1) зупиняти ринки праці і торгівлю; (2) знищувати світове багатство; (3) розривати виробничі ланцюжки складних продуктів; (4) підривати державні фінанси та грошові системи; (5) змінювати – локально або кардинально – поведінку людей і структуру попиту в економіці та ін.; (6) суттєво змінити моделі глобального управління у бік повернення до національних принципів і закритих кордонів.

Слід зазначити, що важливим чинником у розробленні прогнозів є обрана методологічна база. Сценарії дії епідемії на економіку різних країн, які враховують всі шоки, на початку березня 2020 р. представив вашингтонський дослідницький інститут Brookings. Ці сценарії розроблені на основі моделі гіпотетичної епідемії грипу з високою летальністю, яка була створена ще в 2006 р. Інші прогнозисти використовували моделі глобальної економіки, торговельні і фінансові потоки між країнами, що переважно враховують і міжнародні виробничі ланцюжки (на зразок виробництва айфонів, які фактично є спільним американо-китайським продуктом). Зокрема, найбільше фінансове агентство Bloomberg розробило сценарії, що базуються на широкомасштабній моделі глобальної економіки NiGEM [11], яка враховує шість тисяч різних параметрів у 60 країнах світу й взаємодію між ринками різних країн.

Перспективи розвитку української економіки через світову пандемію COVID-19, ураховуючи вплив науково-технологічних, інформаційно-психологічних і соціальних чинників, були визначені як експертами, науковцями, так і державними інституціями. Експерти Capital Times опрацювали три сценарії розвитку подій і визначили їхній вплив на економіку України: базова W-типова криза – підйом з початку 2021 р.; песимістична L-типова криза – підйом почнеться у другій половині 2021 р.; оптимістичний сценарій – V-типова криза-зростання розпочнеться в IV кварталі 2020 р. [12]. За даними консенсус-прогнозу, складеного на початку квітня 2020 р. на базі матеріалів провідних вітчизняних наукових установ, Україна демонструватиме більш глибоке падіння – 4,2% у 2020 р. Характер відновлення буде таким самим – L-форма: вже прийняті карантинні заходи в Україні ще будуть додатково посилені і триватимуть до кінця II кварталу, що чинитиме більш негативний вплив на економіку країни, в результаті чого відновлення буде дуже повільним. У 2020 р. інфляційні процеси прискоряться до 7% – проти 4,1% (у розрахунку грудень до грудня попереднього року) у 2019 р. (внаслідок девальваційних процесів середньорічний обмінний курс становитиме 28,85 грн / дол. США) [13]. Уповільнення розвитку світової економіки, викликане падінням світових цін на основні вітчизняні експортні товари, а також прийняті Україною жорсткі превентивні заходи для обмеження поширення COVID-19 стали суттєвими підставами для перегляду прогнозу на 2020 р. (постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2020 р. № 253) та затвердження основних прогнозних макропоказників економічного та соціального розвитку України на 2020 р.

Національний банк України як головний регулятор монетарної політики та фінансових процесів у державі у квітні 2020 р. заявив, що через глобальну кризу та карантин українська економіка у 2020 р. загалом скоротиться на 5%. Негативний вплив буде нетривалим, проте доволі сильним. Збільшення урядом бюджетних видатків на подолання кризи зменшить цей вплив пандемії, і вже у наступні роки економічне зростання становитиме близько 4%. Окрім того, у квітні Нацбанк розраховував, що скасування карантину зумовить швидке відновлення української економіки вже у II півріччі 2020 р. Слід нагадати, що у 2021 р. НБУ очікував зростання ВВП на 4,3%, а у 2022 р. – 4%; номінальний ВВП у 2020 р. впаде на 5 млрд грн – до 3970 млрд грн, тоді як раніше очікувалося зростання до 4290 млрд грн у 2021-2022 рр. він мав би зрости до 4360 млрд грн і 4760 млрд грн відповідно. В Інфляційному звіті [14] (бачення Національного банку України поточного та майбутнього стану економіки України з акцентом на інфляцію, що є основою рішень з монетарної політики) НБУ розглянув низку економічних прогнозів для України на найближче майбутнє. Зокрема, у ньому йдеться про те, що у II кварталі ВВП України скоротиться на 11% порівняно з аналогічним періодом 2019 р. До того ж обсяг грошових переказів від українських заробітчани у 2020 р. знизиться до 10 млрд дол. США (з 12,5 млрд дол. США у 2019 р.). Слід зазначити, що сьогодні ці цифри уточнюються, проте перспективи не радують – через політичні фактори та відсутність чіткої організаційної діяльності управлінців усіх рівнів, передусім уряду, стан розвитку економіки та соціальні проблеми наприкінці 2020 р. тільки ускладнюються.

З позицій глобального підходу, парадокс ситуації полягає в тому, що традиційно вважалося – епідемії більше позначаються на регіонах з обмеженими ресурсами, оскільки такі регіони не мають доступу до базових медичних послуг, чистої води та санітарії, що посилює поширення будь-якого інфекційного патогена. Однак особливістю пандемії COVID-19 є те, що з найбільшою захворюваністю зіткнулися країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку та передовими системами охорони здоров'я: США, Іспанія, Італія, Німеччина, Китай, Франція, Велика Британія, Швейцарія, Бельгія, Нідерланди, Канада, тобто країни, які мають значні частки в світовому ВВП, що не може не впливати на світову економіку загалом.

Щодо програмних заходів, необхідних для стримування епідемії та подолання її наслідків, то їх ухвалили уряди багатьох країн. Вони були направлені на самоізоляцію громадян, закриття виробництв і магазинів, заборону спортивних і розважальних заходів, а це, безперечно, позначилося на економічних показниках. Безпрецедентні карантинні заходи підкреслюють нестандартність нинішньої кризи – не циклічний і не борговий характер, навіть найуспішніші компанії через карантинні заходи були змушені зупинити свої виробництва. Ще однією особливістю є те, що через порушення ланцюжків постачань відсутня пропозиція за наявного попиту. Вже на початку було зрозуміло, що з серйозними проблемами зіткнуться практично всі галузі економіки. Реально з найбільшими ризиками зіткнулися туризм і авіаперевезення, автомобілебудування, електроніка та роздрібна торгівля.

У сфері соціального розвитку станом на 20.03.2020 р. у 45 країнах було запроваджено, адаптовано чи розширено програми соціального захисту у відповідь на COVID-19. Найбільш поширеними заходами були такі: грошові виплати (30 програм), дотації до заробітної плати (11 програм), дотації на відпустку через хворобу (10 програм) та різні форми субсидій на внески у фонди соціального забезпечення та страхування на випадок безробіття. На

червень 2020 р. близько 200 країн / територій запланували або запровадили 1055 заходів соціального захисту [15]. Для мінімізації негативного впливу кризи більшість країн запроваджують стимулюючі заходи, адресну фінансову допомогу підприємцям і населенню. Мільярди доларів направлені на стимулювання споживання. Наприклад, Федеральна резервна система США з початку пандемії анонсувала викуп федеральних облігацій та облігацій штатів на 1,25 трлн дол. США у межах політики кількісного пом'якшення. Для населення ще в березні уряд США анонсував разову грошову допомогу – приблизно 1200 дол. США на одну особу. Німеччина розробила та впровадила план на 130 млрд євро для стимулювання власної економіки, що включає зниження податку на додану вартість, одноразові виплати населенню на дітей, впровадження додаткових податкових пільг для населення та підприємств. Крім цього, Німеччина запланувала направити близько 500 млрд євро на пільгові кредити та гарантії за кредитами підприємств для фінансування їхньої ліквідності та поточної діяльності. Урядові органи у світі докладають великі зусилля для пом'якшення наслідків поточної кризи грошових потоків і серйознішої кризи ліквідності. Наприклад, фіскальна політика була розроблена для пом'якшення тиску грошових потоків компаній за допомогою кредитних ліній і державних гарантій, відтермінування витрат (податки, відсотки, комунальні послуги тощо), підтримки доходів домашніх господарств шляхом посилення соціальної безпеки та реалізації субсидій на доходи. Прогнозується, що фіскальні заходи забезпечать країнам зростання від 0,5% (Іспанія) до 1,5% (Німеччина) і більше 2,0% (США), що дозволить пом'якшити наслідки рецесії [16].

Кожна країна підготувала й продовжує корегувати свою модель антикризових заходів для мінімізації економічних втрат від пандемії коронавірусу COVID-19 і глобальної економічної рецесії, виходячи з власних пріоритетів і наявних ресурсів. Найбільша економіка світу – США – виділила 2 трлн дол. США (10% ВВП) на подолання економічної кризи. Естонія виділила понад 7% ВВП, Польща – понад 9% ВВП, Велика Британія – 15% ВВП. Вартість прийнятого в Україні «антикризового пакета» – 2,6% ВВП, тобто в 3-6 разів менше, ніж у вищезгаданих країнах (рис. 1).

Узагальнюючий аналіз основних антикризових заходів, що вживаються країнами світу для стимулювання економіки через наслідки пандемії коронавірусу, дозволив виявити такі тенденції: по-перше, розвинені країни намагаються відновити свою економіку насамперед шляхом мобілізації суттєвих фінансових ресурсів, запровадженням масштабних програм з підтримки виробників і податкових послаблень; по-друге, країни, що розвиваються, через слабку фінансову систему або взагалі не запроваджують програм економічної підтримки, або запроваджують лише тимчасові зовнішньоторговельні обмеження, щоб уникнути дефіциту продукції на внутрішньому ринку.

Отже, усі розглянуті країни передбачають у своїх планах збільшення бюджетної підтримки економіки на 2020 р. Підтримка виражається в зростанні прямих бюджетних асигнувань, зниженні податкових платежів або їх відтермінуванні, наданні державних гарантій фінансовому сектору щодо операцій для реального сектору економіки. Водночас у країнах з великими обсягами допомоги значну частку підтримки становлять саме державні гарантії. Основним джерелом прямих асигнувань і заміщення випадальних доходів бюджету є позичкове фінансування. Деякі країни з посиланням на надзвичайні обставини припиняли дію бюджетних правил, що обмежують обсяги залучених запозичень. Більшість країн не передбачає окремих заходів з підтримки фінансового сектору коштом бюджету.

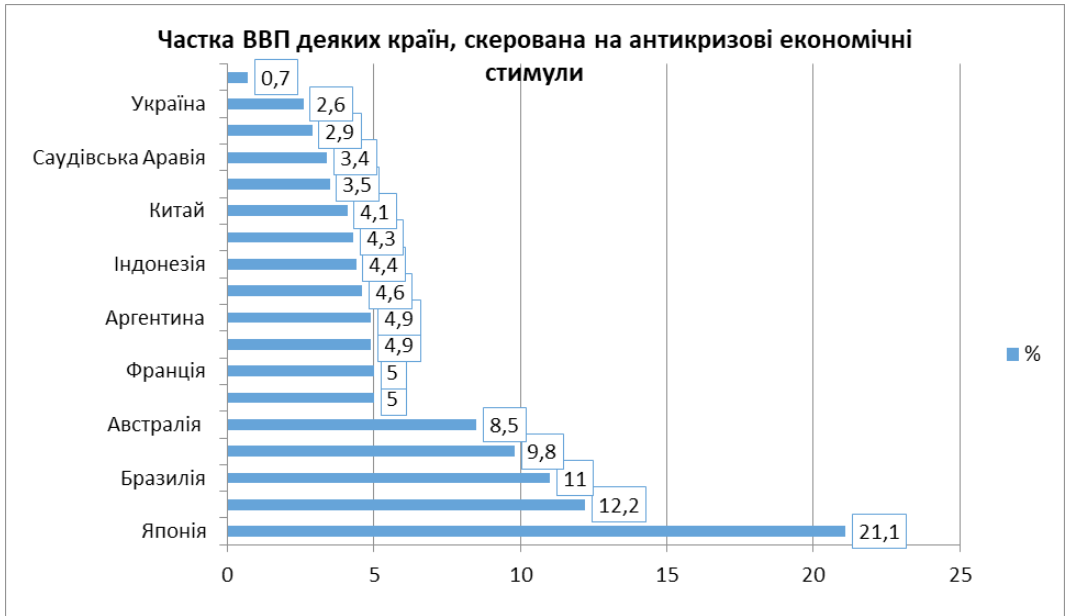


Рис. 1. Частка ВВП деяких країн, скерована на антикризові економічні стимули, %
Джерело: побудовано авторами.

Підтримка великого та малого бізнесу здійснюється за допомогою приблизно одного і того ж набору заходів, проте конкретний перелік варіюється від країни до країни. Як правило, до нього входять *гарантії і пільгові умови за кредитами*, тимчасовий мораторій на процедуру банкрутства, відтермінування і зниження податкових платежів, скасування штрафів і пені за прострочення тих чи інших платежів. Okремо обумовлюються підтримка найбільш постраждалих галузей (авіаперевізень, сільського господарства, туризму тощо), а також підтримка експорту в умовах, коли через пандемію коронавірусу виникає розрив міжнародної кооперації в межах ланцюжків доданої вартості. В окремих країнах використовується механізм надання субсидій (грантів) підприємствам або постраждалим галузям в обмін на збереження зайнятості (чи всьому бізнесу, чи окремо малому) або категорії самозайнятих. Часто умови надання підтримки сформульовані нечітко (наприклад, «постраждалим від поширення коронавірусної інфекції»), в результаті чого можна прогнозувати проблеми з адмініструванням і отриманням доступу до підтримки.

Стосовно збільшення асигнувань на сферу охорони здоров'я, то витрати зазвичай передбачені на матеріальне оснащення, а також на грошове або інше заохочення медичного персоналу. Лікування та діагностика коронавірусної інфекції включаються окремими актами в страхові плани.

Підтримка населення також варіюється від країни до країни, але основний акцент робиться на підтримку тих, хто втратив роботу або пережив скорочення відпрацьованих годин, збільшення грошових виплат найбільш соціально вразливим категоріям населення (сім'ям з дітьми, пенсіонерам, ветеранам, малозабезпеченим і т. ін.). У багатьох країнах вводиться тимчасовий мораторій на виконання вимог про стягнення боргів з фізичних осіб (вилучення майна у разі несплати кредитів, скасування штрафів і пені у разі наявності неплатежів за кредитами, за послугами ЖКГ тощо). Підтримка регіонів урядами використовується менш активно та в менших фінансових масштабах, ніж

інші заходи допомоги. Як правило, регіони отримують цільову допомогу на підтримку певних категорій населення [15].

Затверджена в Україні програма стимулювання економіки для подолання наслідків Covid-19 передбачає план допомоги усім секторам економіки [17]. Однак пакет заходів і заплановані суми допомоги в Україні суттєво відрізняються від того, що відбувається в інших країнах, наприклад країнах Європи. Ця програма не містить чітких цифр щодо обсягів допомоги економіці. Однією з пропозицій щодо підтримки економіки є впровадження програми державних гарантій на 30 млрд грн, з яких переважна частина буде направлена «Укравтодору», ще близько 5 млрд грн – на малий та середній бізнес. НБУ запровадив довгострокове рефінансування (до п'яти років) для підтримки кредитування. Обсяг такого рефінансування поки що становить 7 млрд грн (або приблизно 260 млн дол. США) [18]. Для ефективного стимулювання економіки для подолання наслідків пандемії COVID-19 в Україні на державному рівні передбачається реалізація трьох груп ініціатив: 1) термінові / обов'язкові для повноцінного функціонування; 2) середньострокові / стимулюючі; 3) стратегічні / превентивні. До заходів, які визначено середньостроковими та стримуючими, відносяться: фінансування наукових досліджень, розробок та інноваційних проєктів, що спрямовані на запобігання виникненню та поширенню COVID-19; надання державної підтримки для стимулювання створення виробництв товарів подвійного призначення, що можуть бути швидко перепрофільовані для виробництва виробів медичного призначення; забезпечення державного замовлення на медичне обладнання та вироби медичного призначення, засоби індивідуального захисту, матеріали та сировину для їхнього виготовлення для державних лікарень та ін. [19].

Аналіз і порівняння з іншими країнами дозволяє констатувати очевидність того, що така підтримка українських громадян і виробників не є достатньою та адекватною масштабу й гостроті економічних викликів, які постають через глобальну економічну кризу. Недостатнім також є фокус на стимулюванні економіки, що стає очевидним за результатами порівняння структури підтримки з іншими країнами. Мало скасувати штрафи, відтермінувати перевірки чи заборонити підвищувати відсотки за кредитами та на кілька місяців звільнити підприємців від податку на землю і нерухомість. Потрібен більш комплексний, багатоаспектний і потужний інструментарій [20]. Серед умов, які обов'язково мають враховуватись під час прийняття рішень щодо подолання наслідків кризи та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток України й характеризуються як невизначеності, такі: тривалість дії заходів карантину та ізоляції в Україні, а також у економічно пов'язаних країнах; результат переговорів з МВФ; перспективи пов'язаних економік (зокрема прогноз цін на товари) – основних торговельних партнерів і країн перебування трудових мігрантів та ін.

На сьогодні, за словами очільника Рахункової палати, у Фонді боротьби з COVID-19 вже недостатньо коштів для реалізації трьох бюджетних програм, бо ще у липні уряд розподілив усі 66 млрд грн Фонду. Станом на 7 вересня 19,5 млрд грн використані. З цих коштів 8,9 млрд грн – це виплати з безробіття та часткового безробіття, на дітей ФОП і страхові виплати та матеріальна допомога медикам; 7,6 млрд грн – на дороги; 2,7 млрд грн – доплати до зарплати МВС, МОЗ, виконавчій службі та ін.; 262 млн грн – закупівля обладнання, засобів індивідуального захисту. За шістьма бюджетними програмами видатки на 14 млрд грн не здійснювалися. Наприклад, 6 млрд грн – МОЗ, доплати до зарплати медичним та іншим працівникам закладів охорони здоров'я; 5,3 млрд

грн – МОЗ, закупівля обладнання для приймальних відділень опорних закладів охорони здоров'я у госпітальних округах. Залишок коштів по бюджетній програмі щодо виплат з часткового безробіття – 480 млн грн (середньомісячні виплати – 560 млн грн). Для виплат у вересні коштів ще вистачить. А до закінчення карантину необхідно додатково 640 млн грн. Додатковий ризик вчасного проведення антикризових видатків – недонадходження до держбюджету. За оперативними даними, у січні-серпні план надходжень загального фонду держбюджету не виконано на 49,3 млрд грн (4,8%) [21].

Отже, усі проблеми ще попереду. Влада України враховує заходи інших країн та оцінює доцільність запозичення їхнього досвіду. Проте проблема України в тому, що ми не маємо ані такого позитивного балансу бюджету, як Німеччина, ані такої суттєвої підтримки з боку ЄС, як Польща, та, як вже раніше зазначалося, «зустріли» ми кризу не з кращими показниками за підсумками 2019 р. Тому відтворити заходи інших країн ми не можемо, потрібно знаходити свій шлях. На практиці найгірше те, що дії українських урядовців не здійснюються в межах чітко окресленої стратегії, а є механічним відтворенням кроків інших країн, до того ж у вигляді хаотичних і необґрунтованих дій, а ще більше – заяв (здаємо оптимістичну заяву про створення 500 тис. робочих місць), що підриває і без того невисоку довіру бізнесу та громадян.

Звичайно, сьогодні занадто рано говорити про те, як зміниться світова економіка після закінчення пандемії, але деякі уроки з подій, що відбулися, можна визначити вже зараз. Що стосується здоров'я, зміцнювати імунітет потрібно заздалегідь; виробити правильні звички, стежити за своїми доходами та витратами, формувати запас міцності, що вимагає щоденних зусиль і не дає негайного ефекту. Так само з економікою – реалізовувати Цілі сталого розвитку (ЦСР) системно, постійно й повсюдно. До цього закликають міжнародні експертні інституції вже десятиліття, а більшість держав світу, серед яких і Україна, взяли на себе відповідні зобов'язання. Пандемія не лише виявилася своєрідним індикатором на ефективність систем охорони здоров'я різних країн, перевіркою здатності органів державного управління, місцевого самоврядування, економіки та національної безпеки протистояти подібним серйозним викликам і загрозам, а й розкрила безліч проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства, протестувала його нинішню соціальну зрілість [22].

Проте можна вказати і на задовільні ефекти від упровадження механізмів боротьби з наслідками COVID-19, серед яких: (1) захисні заходи, прийняті в різних країнах через спалах COVID-19, можуть у майбутньому сприяти зниженню рівня захворюваності сезонними ГРВІ і грипом; (2) пандемія коронавірусу на початках дійсно демонструвала позитивний вплив на стан довкілля (міжнародне авіасполучення різко скоротилося, зниження споживання викопного палива означає зниження викидів вуглекислого газу від його спалювання та ін.). І хоч цей ефект буде недовгим, та все ж події, вважаємо, наочно показали можливі результати спільних дій щодо захисту довкілля, а позитивні ефекти в контексті пандемії мають перерости в зміну моделей виробництва та споживання у бік «чистіших» і «зеленіших», оскільки лише довгострокові системні зміни дійсно змінять тенденцію до накопичення вуглекислого газу в атмосфері. Отже, етап виходу з кризи надає зручну можливість закласти такі тенденції за допомогою інвестицій у відновлювану енергетику, «розумні» будівлі, «чистий» громадський транспорт.

Один з ключових наслідків – в умовах обмежень на пересування, що вводяться урядами, і заходів соціального дистанціювання бізнес і споживачі активно освоюють цифрові рішення для продовження діяльності у віддаленому

форматі. Пришвидшується процес цифровізації, що сприяє переходу в онлайн-середовище медицини, трудової діяльності, освіти, дозволяє здійснювати онлайн-покупки, отримувати більше даних про поширення вірусу та обмінюватися інформацією про дослідження – цей тренд створює реальну матеріальну базу для широкого використання цифрових технологій. Наприклад, із шести основних трендів цифровізації, які Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) зазначає в контексті кризи COVID-19, три безпосередньо пов'язані з прискоренням переходу до цифрової економіки: (1) віддалена робота й використання технологій зв'язку: все більше людей працюють віддалено, використовуючи сервіси для відеоконференцій і месенджери; (2) негативна дія на деякі цифрові платформи, переважно у сфері туризму: сервіси для бронювання квитків і оренди житла; (3) зміна споживчих звичок і збільшення обсягів електронних продажів: спостерігається зростання у сфері доставки їжі, медичних товарів і стримінгових сервісів.

Сьогодні ситуація щодо пандемії знову погіршується, знову в багатьох країнах вводяться жорсткі обмеження, а отже, невизначеність щодо подальшого розвитку подій на обох напрямках – і тривалості заходів карантину, що примусово обмежують економічну та споживчу активність населення, і динаміки розвитку економіки – триває. І хоча у другому півріччі 2020 р. економіка багатьох країн почала виходити з рецесії і демонструвати ріст, постійно змінюються оцінки щодо характеру впливу нового обмеження економічної активності на різні сектори економіки, що не дозволяє робити достовірні прогнози, а це змушує владу шукати нові механізми боротьби з пандемією та її наслідками.

Висновки. Дослідження показали, що, незважаючи на уроки попередніх світових криз, численні передбачення і попередження експертів про неминучість економічної кризи найближчим часом, сучасна криза прийшла «несподівано», і увесь світ, а не лише Україна, виявилися до неї не готовими. Особливість полягає в тому, що ключовим фактором став так званий каталізатор змін в економіці, на цей раз – пандемія коронавірусу.

Хід боротьби з пандемією виявив системні проблеми як світового розвитку, так і України й показав, зокрема, необхідність вжиття негайних ефективних і реальних заходів у галузі охорони здоров'я і економічної політики, а також актуалізації глобальної співпраці для подолання наслідків пандемії, зміцнення безпекової системи країн у напрямі запобігання подібним подіям у майбутньому. Практика показала, що усім країнам важливо вирішувати проблеми, пов'язані з неформальним сектором економіки та обмеженістю масштабу систем соціального захисту, а також проводити ефективні реформи економіки та суспільства у напрямі забезпечення сталого розвитку після подолання нинішньої кризи.

Зрозуміло, що усі заявлені прогнози та сценарії розвитку економіки можуть бути перекреслені другою хвилею поширення коронавірусу. Однак проаналізовані підходи і методики, розроблені пропозиції та визначені тенденції допоможуть органам влади та фахівцям у різних сферах діяльності бути краще підготовленими, точніше передбачати, аналізувати та планувати, миттєво реагувати на ситуації і ефективно залучати ресурси для майбутнього розвитку.

Список використаних джерел

1. Нова світова криза. Що очікувати в 2020 році. *Корреспондент.net*: сайт. 20.12.2019. URL: <https://ua.korrespondent.net/business/economics/4173852-nova-svitova-kryza-scho-ochikuvaty-v-2020-rotsi>
2. Пом'якшення негативного впливу наслідків пандемії COVID-19 на вразливих дітей та вразливі сім'ї: рекомендовані заходи соціального захисту: аналітична записка. Київ, 2020 24 с. *UNICEF*: сайт. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/4931/file/SP%20Analytical%20note,%20%Ukrainian.pdf>

3. Сторонянська І. З., Бенювська Л. Я. Економіка регіонів України під дією викликів пандемії COVID-19. *Регіональна економіка*. 2020. № 2(96). С. 5-16. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-2-1>
4. Форсайт Covid-19: середня фаза розвитку. *Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку*: сайт. 01.05.2020. URL: <http://wdc.org.ua/uk/covid19-ua>
5. Кузнец Д. Если эпидемия затянется, мир ждет новая Великая депрессия. Но даже если все будет не так плохо, коронавирус все равно повлияет на мировую экономику. Рассказываем, какие прогнозы. *Meduza*: сайт. 01.02.2020. URL: <https://meduza.io/feature/2020/02/01/ne-zatyagivat-esli-epidemiya-zatyanetsya-mir-zhdet-novaya-velikaya-depressiya-no-dazhe-esli-vse-budet-ne-tak-ploho-koronavirus-vse-ravno-povliyaet-na-mirovuyu-ekonomiku>
6. *A World at Risk. Annual report on global preparedness for health emergencies. Global Preparedness Monitoring Board*. Geneva, 2019. 48 p. URL: https://apps.who.int/gpmb/assets/annual_report/GPMB_annualreport_2019.pdf
7. Gates B. The next outbreak? We're not ready. *TED*: сайт. 2015. URL: https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready#t-274081
8. Нуриэль Рубини: Надвигается «очень Великая депрессия» 2020-х годов. *Українська універсальна біржа*: сайт. 02.05.2020. URL: <https://www.openforest.org.ua/139641>
9. Ставицький А. Економічні сценарії пандемії: як трансформуватися Україні. *Економічна правда*: сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/7/659085>
10. Winck B. McKinsey economists lay out 9 potential coronavirus recession scenarios – ranging from a summer recovery to a ‘black swan of black swans’. *Business Insider*: Website. 12.04.2020. URL: https://www.businessinsider.com/economic-outlook-9-scenarios-coronavirus-recovery-recession-mckinsey-experts-2020-4?fbclid=IwAR3i9_cY2fk-JB6LH0kixchhaWbLgKA2q88cHErEhV_E3S1tfqn4_QWjypM
11. Macroeconomic Modelling and Forecasting Capabilities. *NIGEM*: Website. 2020. URL: <https://nimodel.niesr.ac.uk>
12. Макроэкономический прогноз по Украине 2020-2023 гг. *Capital Times*: сайт. URL: <https://www.capital-times.com/macro-forecast-2020-2-0#rec92343508>
13. Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії. Консенсус-прогноз. 35 с. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України*: сайт. Квітень 2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5d3fea53-45e7-4641-8d48-f0c865a24471&title=VipuskukrainaU2020-2021-Rokakh-NaslidkiPandemii-Konsensusprognoz-kviten2020->
14. Інфляційний звіт. Квітень 2020 року. 52 с. *Національний банк України*: сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4
15. Gentilini U., Almenfi M., Dale P., Lopez A. V., Zafar U. Social Protection and Jobs Responses to COVID-19: A Real-Time Review of Country Measures. «Living paper» version 12 (July 10, 2020). 502 p. *OKR*: Website. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33635>
16. COVID-19: Quarantined economics. *Euler Hermes*: сайт. 23.03.2020. URL: https://www.eulerhermes.com/en_global/economic-research/insights/covid-19-quarantinedeconomics.htm
17. Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 р. № 534. *Урядовий портал*: сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-534-270520?fbclid=IwAR105_-5sR5UCYKqYEWQ2s4yLHzf-kxL-po9ah8wZLVC7r9K9IezbV0sVhk
18. Тарасенко М. Почати із себе: як лікувати українську економіку. *Mind*: сайт. 15.09.2020. URL: <https://mind.ua/openmind/20215697-pochati-iz-sebe-yak-likuvati-ukrayinsku-ekonomiku>
19. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків Covid-19: «Економічне відновлення»: інформаційно-аналітичні матеріали. 88 с. *Урядовий портал*: сайт. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymylyuvannia/progr-covid19-analytics.pdf>
20. Галасюк В. Економіка України: пандемія Covid-19, нова економічна реальність, рекомендації. 22 с. *The club of Rome*: сайт. 2020. URL: <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Doslidzhennya-Fond-Zajdelya.pdf>
21. Валерій Пашкан: У Фонді боротьби з COVID-19 вже недостатньо коштів для реалізації 3-х бюджетних програм. *Рахункова палата України*: сайт. 09.09.2020. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=935>
22. Горбулін В. П., Даник Ю. Г. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах пандемії. *Вісник Національної академії наук України*. 2020. № 5. С. 3-18.

References

1. Nova svitova kryza. Shcho ochikuvaty v 2020 rotsi [A new world crisis. What to expect in 2020] (2019, Dec 20). *Correspondent.net*: Website. Retrieved from <https://ua.korrespondent.net/business/economics/4173852-nova-svitova-kryza-scho-ochikuvaty-v-2020-rotsi> [in Ukrainian].
2. Pom'yakshennya nehatyvnoho vplyvu naslidkiv pandemiyi COVID-19 na vrazlyvykh ditey ta vrazlyvi sim'yi: rekomendovani zakhody sotsial'noho zakhystu [Mitigating the Impact of the COVID-19 Pandemic

- on Vulnerable Children and Vulnerable Families: Recommended Social Protection Measures]: Analytical note (2020). Kyiv. UNICEF: Website. Retrieved from <https://www.unicef.org/ukraine/media/4931/file/SP%20Analytical%20note,%20Ukrainian.pdf> [in Ukrainian].
3. Storonyanska, I. Z., & Benovska, L. Ya. (2020). Ekonomika rehioniv Ukrayiny pid diyeyu vyklykiv pandemiyi COVID-19 [The economy of the regions of Ukraine under the influence of the challenges of the COVID-19 pandemic]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 2(96), 5-16. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-2-1> [in Ukrainian].
 4. Forsayt Covid-19: serednya faza rozvytku [Foresight Covid-19: the middle phase of development] (2020, May 01). *World Data Center for Geoinformatics and Sustainable Development*: Website. Retrieved from <http://wdc.org.ua/uk/covid19-ua> [in Ukrainian].
 5. Kuznets, D. (2020, Feb 01). Yesli epidemiya zatyansya, mir zhdet novaya Velikaya depressiya. No dazhe yesli vse budet ne tak plokho, koronavirus vse ravno povliyaet na mirovuyu ekonomiku. Rasskazyvayem, kakiye prognozy [If the epidemic drags on, the world will face a new Great Depression. But even if things don't go so badly, the coronavirus will still affect the global economy. We tell you what predictions]. *Meduza*: Website. Retrieved from <https://meduza.io/feature/2020/02/01/ne-zatyagivat-esli-epidemiya-zatyansya-mir-zhdet-novaya-velikaya-depressiya-no-dazhe-esli-vse-budet-ne-tak-ploho-koronavirus-vse-ravno-povliyaet-na-mirovuyu-ekonomiku> [in Russian].
 6. *A World at Risk. Annual report on global preparedness for health emergencies. Global Preparedness Monitoring Board* (2019). Geneva. Retrieved from https://apps.who.int/gpmb/assets/annual_report/GPMB_annualreport_2019.pdf
 7. Gates, B. (2015). The next outbreak? We're not ready. *TED*: Website. Retrieved from https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready#t-274081
 8. Nuriel' Rubini: Nadvigayetsya «ochen' Velikaya depressiya» 2020-kh godov [Nouriel Roubini: The «very Great Depression» of the 2020s looms] (2020, May 02). *Ukrainian Universal Exchange*: Website. Retrieved from <https://www.openforest.org.ua/139641> [in Russian].
 9. Stavtyskyi, A. (2020, Apr 07). Ekonomichni stsenariyi pandemiyi: yak transformuvatsya Ukraini [Economic scenarios of the pandemic: how to transform Ukraine]. *Economic truth*: Website. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/7/659085> [in Ukrainian].
 10. Winck, B. (2020, Apr 12). McKinsey economists lay out 9 potential coronavirus recession scenarios – ranging from a summer recovery to a 'black swan of black swans'. *Business Insider*: Website. Retrieved from https://www.businessinsider.com/economic-outlook-9-scenarios-coronavirus-recovery-recession-mckinsey-experts-2020-4?fbclid=IwAR3i9_cY2fk-JB6LH0kixchhaWbLgKA2q88cHErEhV_E3S1tfqn4_QWjypM
 11. Macroeconomic Modelling and Forecasting Capabilities (2020). *NIGEM*: Website. Retrieved from <https://nimodel.niesr.ac.uk>
 12. Makroekonomicheskiy prognoz po Ukraine 2020-2023 gg. [Macroeconomic forecast for Ukraine 2020-2023] (2020). *Capital Times*: сайт. Retrieved from <https://www.capital-times.com/macro-forecast-2020-2-0#rec92343508> [in Russian].
 13. Ukrayina u 2020-2021 rokakh: naslidky pandemiyi. Konsensus-prohnoz [Ukraine in 2020-2021: consequences of the pandemic. Consensus forecast] (2020, Apr). *Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5d3fea53-45e7-4641-8d48-f0c865a24471&title=VipuskukrainaU2020-2021-Rokakh-NaslidkiPandemii-Konsensusprognoz-kviten2020> [in Ukrainian].
 14. Inflyatsiynnyy zvit [Inflation report] (2020, Apr). *National Bank of Ukraine*: Website. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4 [in Ukrainian].
 15. Gentilini, U., Almenfi, M., Dale, P., Lopez, A. V., & Zafar, U. (2020). Social Protection and Jobs Responses to COVID-19: A Real-Time Review of Country Measures. «Living paper» version 12 (July 10, 2020). *OKR*: Website. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33635>
 16. COVID-19: Quarantined economics (2020, Mar 23). *Euler Hermes*: Website. Retrieved from https://www.eulerhermes.com/en_global/economic-research/insights/covid-19-quarantinedeconomics.htm
 17. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi prohramy stymulyuvannya ekonomiky dlya podolannya nehatyvnnykh naslidkiv, sprychynenykh obmezhuval'nymy zakhodamy shchodo zapobihannya vynyknennyyu i poshyrennyu hostroyi respiratornoyi khvoroby COVID-19, sprychynenoyi koronavirusom SARS-CoV-2, na 2020-2022 roky [On approval of the State program of economic stimulation to overcome the negative effects caused by restrictive measures to prevent the occurrence and spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2, for 2020-2022] (2020). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2020, May 27, 534. *Government portal*: Website. Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-534-270520?fbclid=IwAR105_-5sR5UCYKqYEWQ2s4YLHzf-kxL-po9ah8wZLVC7r9K9IezbV0sVhk [in Ukrainian].
 18. Tarasenko, M. (2020, Sep 15). Pochaty iz sebe: yak likuvaty ukraïns'ku ekonomiku [Start with yourself: how to treat the Ukrainian economy]. *Mind*: Website. Retrieved from <https://mind.ua/openmind/20215697-pochaty-iz-sebe-yak-likuvati-ukrayinsku-ekonomiku> [in Ukrainian].
 19. Prohrama stymulyuvannya ekonomiky dlya podolannya naslidkiv Covid-19: «Ekonomichne vidnovlennya» [Covid-19 Economic Stimulus Program: Economic Recovery]: Information and Analytical Materials (2020).

- Government portal*: Website. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymyluvannia/progr-covid19-analytics.pdf> [in Ukrainian].
20. Halasyuk, V. (2020). *Ekonomika Ukrainy: pandemiya Sovid-19, nova ekonomichna real'nist', rekomendatsiyi* [Economy of Ukraine: pandemic Covid-19, new economic reality, recommendations]. *The club of Rome*: Website. Retrieved from <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Doslidzhennya-Fond-Zajdelya.pdf> [in Ukrainian].
 21. Valeriy Patskan: U Fondy borot'by z COVID-19 vzhe nedostatn'o koshtiv dlya realizatsiyi 3-kh byudzhetnykh prohram [Valery Patskan: The Fund for Combating COVID-19 does not have enough funds to implement 3 budget programs] (2020, Sep 09). *Accounting Chamber of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=935> [in Ukrainian].
 22. Horbulin, V. P., & Danyk, Yu. H. (2020). *Natsional'na bezpeka Ukrainy: fokus priorytetiv v umovakh pandemiyi* [National security of Ukraine: focus of priorities in a pandemic]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 5, 3-18. [in Ukrainian].

Daymuka S. A., Fedulova L. I. Economic crisis caused by COVID-19 pandemics: predictions, prognoses, and mitigation measures.

The approaches of economists, experts, and international expert organizations regarding the prediction of pandemics emergence and prognosis options of economic development in the crisis period are outlined. The paper substantiates the conclusion that despite the previous lessons, numerous predictions, and warnings of experts on the inevitability of economic crisis in the nearest future, the crisis was "unexpected" and the world, not only Ukraine, turned out to be unprepared again. Meanwhile, the so-called catalyzer of changes in the economy – the coronavirus pandemics – turned out to be an important factor. The pandemics has emphasized the systemic problems of both global development and the economy in Ukraine. It has displayed the need to take immediate efficient and real measures in healthcare and economic policy, including global cooperation to overcome its consequences, protection of the vulnerable segments of the population, and strengthening the security system of the countries in terms of operative response and prevention of similar events in the future. The official governmental programs and practices of countries in the world and Ukraine on the support of business and citizens being in difficult circumstances because of coronavirus are analyzed, and the peculiar trends of the process are determined with further definition of the most optimal and perspective examples (lessons) for further application in selection and implementation of mechanisms to fight the economic crisis and its consequences. The paper proves that each country has prepared and continues adjusting its model of anti-crisis activities to minimize economic losses from the COVID-19 coronavirus pandemics and global economic recession based on their priorities and available resources. The practice has shown that Ukrainian officials do not act within the distinct strategy and dwell on the mechanical reproduction of the steps of other countries in form of chaotic and unreasonable actions, and even more so – declarations. The estimations regarding the nature of the impact of the scales of economic activity restrictions on various economic sectors are constantly changing, preventing the opportunity of reliable prognoses because the pandemics hasn't disappeared anywhere and uncertainty and threats are still essential.

Keywords: pandemics COVID-19, prognoses, governmental programs, economy crisis.

Давимукa Степан Антонович – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: davymuka.s@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4840-2100>).

Davymuka Stepan Antonovych – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Leading Researcher of the Department of regional financial policy of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine».

Федулова Любова Іванівна – доктор економічних наук, професор, завідувач Центру досліджень економічної політики Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень Національної академії управління при Президентові України (e-mail: fedulova2010@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0704-5696>).

Fedulova Lyubov Ivanivna – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Center for Economic Policy Studies at the Institute for Expert-Analytical and Scientific Research of the National Academy of Management under the President of Ukraine.

Надійшло 23.08.2020 р.